

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА»**

Ступінь освіти	бакалавр
Освітня програма	Українська мова та література
Тривалість викладання	1, 2 чверть
Заняття:	Осінній семестр
лекції:	2 години
практичні заняття:	1 година
Мова викладання	українська

Кафедра, що викладає

Філології та мовної комунікації

Сторінка курсу в СДО НТУ «ДП»:

<https://do.nmu.org.ua/course/index.php?categoryid=292>

Консультації: за окремим розкладом, погодженим зі здобувачами вищої світи

Онлайн-консультації: Microsoft Teams – група «035-21-1»

Офіс 365, Moodle (форум курсу, приватні повідомлення).

Викладач:

Ігнат'єва

Світлана Євгнівна

Доцент, канд. філол. наук,
професор, завідувач кафедри філології та мовної комунікації

Персональна сторінка

E-mail: Ihnatieva.S.Ye@nmu.

1. Анотація курсу

Курс «Вступ до мовознавства» є першим з циклу загальнолінгвістичних дисциплін, що вивчаються студентами-філологами, тому важливо навчити правильно послуговуватися основним понятійним апаратом, що дає змогу успішно знаходити, опрацьовувати та аналізувати необхідну інформацію з різних теоретичних джерел, сприяє подальшому розвитку критичного мислення; стане основою для вивчення будь-якої мовознавчої дисципліни, уможливить простеження міждисциплінарних зв'язків.

2. Мета курсу

Мета курсу – сформувати у студентів цілісне уявлення про основні проблемами мовознавства, розвинути до належного професійно-лінгвістичного рівня розуміння законів розвитку мови, осмислення її природи, сутності, функцій, структури, системного характеру, розуміння значення мови для окремої людини і людства загалом.

Форма контролю – **іспит**.

3. Результати навчання

- Класифікувати мовні одиниці, застосовуючи різні методи лінгвістики, самостійно здобувати і систематизувати знання з різних тем.
- Усвідомлювати основні аспекти історичного мовознавства, пояснювати історичні зміни в межах різних підрівнів мови.
- Знати історичні та сучасні типи письма, застосовувати набуті знання під час вивчення історико-мовознавчих дисциплін
- Знати мовознавчий інструментарій, характеризувати звуки мов світу в акустичному, артикуляційному та функціональному аспектах
- Уміло користуватися лінгвістичними лексикографічними довідковими джерелами, зокрема Інтернетом, мовознавчими енциклопедіями, розуміти їх особливості у професійному мовленні, підвищенні мовленнєвої культури фахівця.
- Встановлювати тип і місце мови в мовному середовищі; співвідносити отримані знання з конкретними фактами іноземних мов.

4. Структура курсу

Лекції

Лекція: 1. Мовознавство як наука. Мета і завдання курсу «Вступ до мовознавства». Загальне і часткове мовознавство. Місце мовознавства в системі наук.

Лекція: 2. Методи мовознавства. Класифікація мов світу. Філософський і дослідницький методи мовознавства. Загальна характеристика дослідницьких методів. Генеалогічна класифікація мов світу. Сім'ї мов.

Лекція: 3. Мова, її функції. Мова і мислення. Походження мови. Суспільна природа мови. Загальнонародний характер мови. Мова і мовлення. Об'єктивне і суб'єктивне в мові. Походження мови. Діалектична єдність мови і мислення в процесі їх виникання.

Лекція: 4. Структурні елементи мовної системи. Поняття про систему і структуру мови. Мовні рівні. Поняття лінгвістичного знака. Розділи мовознавства. Фонетика. Три аспекти характеристики звука.

Лекція: 5. Класифікація звуків. Голосні і приголосні. Звуки, їх головні акустичні й артикуляційні відмінності. Експериментальне вивчення акустичної та фізіологічної природи звуків. Система голосних. Їх класифікація. Система приголосних, їх класифікація. Фонетичне членування мови: звук, склад, такт. Наголос. Типи наголосів. Складові й нескладові звуки. Поняття про монофтонг, дифтонг, трифтонг.

Лекція: 6. Зміни звуків. Позиційні звукові зміни. Комбінаторні звукові зміни. Позиційні звукові зміни: редукція, оглушення дзвінких у кінці слова. Історичні зміни голосних і приголосних звуків як наслідок дії фонетичних законів. Поняття звукового закону. Спонтанні

звукові зміни. Асиміляція звуків. Дія процесу асиміляції в різних мовах світу. Акомодация звуків. Орфоепія. Фонетичні процеси:діаре́за, протеза, епентеза, метатеза, гаплогогія. Нефонетичні зміни. Поняття про орфоепічні норми.

Лекція: 7. Лексикологія. Семасіологія. Лексикологія як наука про слово.

Аспекти лексикології. Лексикологічні науки. Лексичне значення слова. Слово і поняття. Семантична структура слова. Моносемія і полісемія. Пряме і переносне значення слова. Запозичена лексика.

Лекція: 8. Лексикологія у вузькому розумінні слова. Лексика з огляду її походження. Слова споконвічні і запозичені. Види запозичень. Інтернаціоналізми. Кальки. Поняття пуризму. Лексика з огляду її вживання. Загальнонародна, діалектно і соціально обмежена лексика. Стилiстично забарвлена і стилістично нейтральна лексика. Змінність лексики зумовлена змінами в житті суспільства і розвитком мислення. Неологізми. Оказіоналізми. Слова активного і пасивного вжитку. Застарілі слова. Історизми. Архаїзми. Синоніми. Евфемізми, дисфемізми. Табу. Антоніми. Омоніми.

Лекція: 9. Ономастика. Фразеологія. Лексикографія. Етимологія. Імена людей. Географічні назви. Класифікація фразеологізмів. Типи словників: енциклопедичні й лінгвістичні. Принципи етимологічного аналізу. Поняття деетимологізації. Народна етимологія. Практичне заняття 4. Слово, його значення. Історичний розвиток значень слів. Лексикологія. Фразеологія. Ономастика. Лексикографія. Слово як одиниця мови. Значення слова. Лексема і семема. Поняття лексико-семантичної системи. Моносемія. Полісемія. Причини змін у лексиці. Лексика мови з огляду на її походження. Змінність лексики, зумовлена змінами в житті суспільства і розвитком мовлення. Класифікація фразеологізмів. Загальне поняття про ономастику. Типи словників.

Лекція: 10. Морфологічна будова слова. Словотворення в діахронії й синхронії. Морфологія. Принципи виділення частин мови. Історична змінність морфологічної будови слова, історичні зміни в граматиці. Історична змінність складу частин мови і їх граматичних ознак у процесі розвитку мови. Синтаксис. Речення як комунікативна одиниця. Структурна схема речення. Поняття про синтагму. Змінність синтаксичної системи мови.

Лекція: 11. Письмо. Значення письма; науки, що його вивчають. Графіка й алфавіт. Поняття транслітерації. Орфографія і її принципи.

Практичні заняття

Практичне заняття 1. Генеалогічна класифікація мов світу. Ознаки класифікації мов. Живі і мертві мови. Сім'ї мов. Спорідненість мов. Лінгвістична карта світу.

Практичне заняття 2. Мова, її природа, функції, походження. Мова і мислення. Структурні елементи мовної системи. Мова як суспільне явище. Гіпотези про походження мови. Суб'єктивний і об'єктивний чинники розвитку мови. Мова і мовлення. Літературна мова. Поняття про систему і структуру мови. Розділи мовознавства.

Практичне заняття 3. Три аспекти в характеристиці звуків. Фонетична і фонематична транскрипція. Класифікація звуків. Фонетичні процеси. Зміни звуків. Орфоепія. Основні підходи до вивчення мови. Звук як фізичне явище. Лінгвістичний аспект вивчення звуків. Учення про фонему. Поняття звукового закону. Норми вимови звуків.

Практичне заняття 4.

Слово, його значення. Історичний розвиток значень слів. Лексикологія. Фразеологія. Ономастика. Лексикографія. Слово як одиниця мови. Значення слова. Лексема і семема. Поняття лексико-семантичної системи. Моносемія. Полісемія. Причини змін у лексиці. Лексика мови з огляду на її походження. Змінність лексики, зумовлена змінами в житті суспільства і розвитком мовлення. Класифікація фразеологізмів. Загальне поняття про ономастику. Типи словників.

Практичне заняття 5.

Грамматична форма. Грамматичне значення. Морфологічні процеси. Змінність граматичної будови. Основні одиниці граматичної будови слова. Відмінність між граматичним і лексичним значенням. Типи граматичних значень. Грамматичні категорії. Грамматична форма слова. Частини мови. Критерії виділення. Класифікації мов світу за морфологічною будовою слова. Синтагма. Зміни в синтаксичних конструкціях.

Практичне заняття 6. Письмо. Значення письма; науки що його вивчають. Графіка й алфавіт. Поняття транслітерації. Орфографія і її основні принципи.

5. Технічне обладнання та програмне забезпечення

Технічні засоби навчання:
Персональні комп'ютери;
Дистанційна платформа MOODLE.

6. Система оцінювання та вимоги

6.1. Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти за результатами вивчення курсу оцінюватимуться за шкалою, що наведена нижче:

Рейтингова шкала	Інституційна шкала
90 – 100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

6.2. Здобувачі вищої освіти можуть отримати **підсумкову оцінку** з навчальної дисципліни на підставі поточного оцінювання знань за умови, якщо набрана кількість балів з поточного опитування та самостійної роботи складатиме не менше, ніж 60 балів.

Максимальне оцінювання:

Теоретична частина	Практична частина		**Бонус	Разом
	*Відповіді на практичних заняттях	Контрольна тестова робота		
30	30	35	5	100

* При несвоєчасному складанні тем практичних занять максимальна оцінка знижується на 2 бали.

** Бонусні бали нараховуються за регулярне відвідування занять (не більше двох пропусків без поважних причин за всіма видами занять) та наявність конспекту лекцій.

Теоретична частина оцінюється за результатами виконання завдань, що вимагають теоретичного осмислення вивченого матеріалу на основі усного опитування студента, виконання індивідуальних завдань, підготовки презентацій, усних і письмових розгорнутих відповідей на поставлені викладачем запитання.

Практична частина оцінюється за результатами усних відповідей студента на практичних заняттях, усний захист проєктів (робота в малих групах); письмового опитування (виконання практичних завдань, тестування на Google forms, взаємооцінювання відповідей студента).

Для підвищення оцінки (якщо було більш ніж 2 пропуски занять) **на 5 балів** здобувач вищої освіти може виконати та захистити презентацію з будь-якої теми лекцій з дисципліни «Вступ до мовознавства», або обрати тему самостійно (після

попереднього узгодження з викладачем).

6.3. Критерії оцінювання теоретичної частини

3 питання по 10 балів з розгорнутими відповідями на них.

10 – максимальна кількість балів, нараховується за правильну, повну (наведено приклади) та конкретну відповідь (еталонну) на запропоноване питання.

8 балів - відповідь правильна, наведено приклади, але забагато інформації, яка опосередковано відповідає суті питання;

6 балів - відповідь правильна, але забагато інформації, яка не відповідає суті питання;

4 бали – зміст відповіді має стосунок до предмету запитання, проте не відповідає еталону, містить суттєві граматичні та орфографічні помилки, які ускладнюють розуміння тексту або викривляють зміст повідомлення;

2 бали – наявність текстової відповіді, яка не відповідає еталону, та/або не має стосунку до предмету запитання, містить суттєві граматичні та орфографічні помилки, які ускладнюють розуміння тексту або викривляють зміст повідомлення;

0 балів – відповідь невірна.

6.4. Критерії оцінювання практичної частини

Відповіді на практичних заняттях.

Максимальна кількість балів – **30**, де кожне практичне заняття оцінюється балом **5**.

Це усне опитування у форматі «Запитання-відповідь», захист проєктів (робота у малих групах, письмове опитування (тестування, взаємооцінювання).

Завдання виставляється на платформі Teams. Оцінюється викладачем.

Контрольна тестова робота (разом 35 балів).

Критерії оцінювання контрольної роботи

Кількість правильних тестових відповідей	Кількість балів, що додаються	Оцінка
90 – 100	35 - 30	Відмінно
74 - 89	29 - 24	Добре
60-73	23 - 18	Задовільно
менше, ніж 59	17 – 0	Незадовільно

6.5. Критерії підсумкового оцінювання

Підсумкова контрольна робота (іспит) проводиться у форматі тестування. До іспиту студент готується за переліком питань, розміщених на платформі MOODLE.

Підсумкова робота (комплексна контрольна робота) складається з:

	Завдання 1 бал	Завдання на відповідність 5 балів	Всього:
Кількість запитань	60 запитань	8 запитань	
Максимальна кількість балів	60 балів	40 балів	100 балів

7. Політика курсу

7.1. Політика щодо академічної доброчесності

Академічна доброчесність здобувачів вищої освіти є важливою умовою для опанування результатами навчання за дисципліною і отримання задовільної оцінки з поточного та підсумкового контролів. Академічна доброчесність базується на засудженні практик списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання), плагіату (відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства), фабрикації (вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі). Політика щодо академічної доброчесності регламентується положенням «Положення про систему запобігання та виявлення плагіату у Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка». <https://inlnk.ru/xvgyx>

У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація), робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. При цьому викладач залишає за собою право змінити тему завдання.

7.2. Комунікаційна політика

Здобувачі вищої освіти повинні мати активовану університетську пошту.

Усі письмові запитання до викладачів стосовно курсу мають надсилатися на університетську електронну пошту.

7.3. Політика щодо перескладання

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

7.4 Політика щодо оскарження оцінювання

Якщо здобувач вищої освіти не згоден з оцінюванням його знань він може опротестувати виставлену викладачем оцінку у встановленому порядку.

7.5. Відвідування занять

Для здобувачів вищої освіти денної форми відвідування занять є обов'язковим. Поважними причинами для неявки на заняття є хвороба, участь в університетських заходах, академічна мобільність, які необхідно підтверджувати документами. Про відсутність на занятті та причини відсутності здобувач вищої освіти має повідомити викладача або особисто, або через старосту і завчасно.

За об'єктивних причин (наприклад, міжнародна мобільність) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням з керівником курсу.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

8.1 Базові

1. Бацевич Ф.С. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень. Підручник. К.: Академія, 2008. 240 с.
2. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис: Навч. посібник. К.: Вища школа, 2006. 224 с.
3. Білецький А.О. Про мову і мовознавство. К.: АртЕК, 1997. 224с.
4. Голубовська І.О. Вступ до мовознавства: підручник. К.: Академія, 2019. 320 с.
5. Ігнат'єва С.Є. Навчально-методичний посібник до вивчення курсу «Вступ до мовознавства» для студентів спеціальності 035.01 Філологія (Українська мова та література). Дніпро : Ліра, 2021. 36 с.
6. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства: підручник. К.: Академія, 2006. 332 с.
7. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. К.: Академія, 2001. 332 с.
8. Мойсієнко А. К. Сучасна українська мова. Лексикологія. Фонетика. К.: Знання, 2012. 340 с.
9. Мойсієнко А. К. Сучасна українська мова. Синтаксис. К.: Знання, 2014. 238 с.
10. Монжалеї Т. Вступ до мовознавства. Навчальний посібник. К. Університетська книга, 2016. 184с.
11. Павленко С., Павленко О. Філологічний калейдоскоп. II частина: Морфологія. К.: Навчальна книга-Богдан, 2012. 128 с.
12. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Підручник. Полтава: Довкілля. К, 2008. 711 с.
13. Ющук І.П. Українська мова. Підручник. К.: Либідь, 2012. 640 с.

8.2 Додаткові

1. Белей Л. Не минаючи ані титли. Лінгвобіографія старослов'янської мови. К.: 2015. 178 с.
2. Вусик Г. Л. Вступ до мовознавства : навч. посіб. / Г. Л. Вусик ; Бердян. держ. пед. ун-т. - 2-ге вид., переробл. Донецьк : Ноулідж, 2010. 120 с.
3. Дубчак О. Чути українською. К.: Віхола, 2020. 204 с.
4. Пономарів О. Культура слова. Мовностилістичні поради. К.: Либідь, 2011. 123 с.
5. Сербенська, Олександра. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей / О. Сербенська, М. Волощак. Київ: Просвіта, 2001. 204 с.
6. Струганець Л.В. Культура мови: від теорії до практики. К.: Навчальна книга, 2008. 216 с.

8.3.Словники, енциклопедії

1. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Київ: Довіра, 2007. 205 с. (Словники України).
2. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс].

URL: <http://sum.in/ua/>

3. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів / Д.І. Ганич, І.С. Олійник. К. : Вища школа, 1985. 360 с.
4. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. П.:Довкілля-К., 2011. 844 с
5. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ: Вид-во мови, 2004. 820,
6. "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2004. 820,
7. Українська мова. Енциклопедія / За ред.І .В.Муромцева. К.: Видавництво «Майстер-клас», 2011. 400с.
8. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С.Я. Єрмоленко. К.: Либідь, 2001. 224 с.

РЕСУРСИ

Дніпровська міська бібліотека <http://www.library.dp.ua/>

Науково-технічна бібліотека НТУ «Дніпровська політехніка»

<http://lib.nmu.org.ua/> <http://metod.kart.edu.ua/>

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського – Режим доступу:

<http://www.nbuv.gov.ua/>

Національна парламентська бібліотека України – Режим доступу: <http://www.nplu.org/>

Лінгвістичний портал MOVA.info [Електронний ресурс] / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Ін-т філології.

<http://www.mova.info/>

АВВУУ Lingvo [Електронний ресурс] :(LingvoOnline – безкоштовний онлайн-словник.

Російсько-англійський, українсько-англійський, тлумачний український словник та інші словники безкоштовно) / ООО «Аби ИнфоПоиск». – Режим доступу :

<http://www.lingvo.ua/uk>. – Назва з екрана.

Мовознавство [Електронний ресурс]: [електронна бібліотека] // «Ізборник» – Історія України ІХ-ХVІІІ ст. Першоджерела та інтерпретації : проект електронної бібліотеки давньої української літератури. – Режим доступу:

<http://litopys.org.ua/links/inmovozn.htm>. – Назва з екрана.

Лінгвістичний портал [Електронний ресурс] / Донецький лінгвістичний портал. – Режим доступу:

<http://www.mova.dn.ua/>. Назва з екрана.

Лінгвістичний форум [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://lingvoforum.net/>. Назва з екрана.